

Федотова Т.В.

СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ:
робочий зошит для лабораторних робіт

Луцьк – 2025

УДК 316.66

*Рекомендовано до друку методичною радою
Волинського національного університету імені Лесі Українки
(протокол № 3 від 19 листопада 2025 р.)*

Рецензенти:

Кихтюк О.В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та клінічної психології ВНУ ім. Лесі Українки;

Грицюк І.М. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри практичної психології та психодіагностики ВНУ ім. Лесі Українки

Розробник:

Федотова Т.В. – кандидат психологічних наук, доцент кафедри загальної та клінічної психології Волинського національного університету імені Лесі Українки

Соціальна психологія: робочий зошит для лабораторних робіт /укладач
Федотова Т. В. Луцьк, 2025. 40 с.

Видання містить матеріали для проведення лабораторних робіт зі здобувачами освіти першого (бакалаврського) рівня з освітнього компоненту «Соціальна психологія». Для викладачів та студентів факультетів психології.

УДК 316.66

© Федотова Т. В. (укл.), 2025

ВСТУП

Основним завданням лабораторних робіт з курсу «Соціальна психологія» є підготовка студентів до майбутньої професійної діяльності шляхом вироблення у них певної систематизованої сукупності соціально-психологічних знань та умінь здійснення практичної роботи з питань:

- розуміння специфіки методів дослідження сучасної соціальної психології, її основних проблем;
- оволодіння базовими елементами психологічного аналізу соціальних процесів;
- оволодіння соціально-психологічними методами вивчення великих і малих груп, діагностики міжособистісних взаємин, соціально-психологічного клімату групи, закономірностей сприймання людиною інших людей та соціальних об'єктів.

Крім того, одним із важливих завдань лабораторних робіт є підготовка здобувачів освіти для проходження виробничих практики згідно навчального плану.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК ГАЛУЗЬ ПСИХОЛОГІЇ. СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ПРОБЛЕМИ ОСОБИСТОСТІ

Лабораторна робота №1

Тема: МЕТОД СПОСТЕРЕЖЕННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ (проводиться в польових умовах)

Мета завдання: Засвоєння та оволодіння студентами навичок проведення соціально-психологічного дослідження методом спостереження.

Завдання: провести самостійне спостереження за поведінкою певної особистості в групі людей у неформальній обстановці (спортивні змагання, спілкування двох друзів тощо). Оформити протокол спостереження.

Теоретична довідка:

Спостереження – цілеспрямоване, систематизоване, безпосереднє візуальне сприйняття та реєстрація значущих з точки зору цілей дослідження, соціальних явищ (ситуацій, процесів), що підлягають контролю та перевірці.

Види: безпосереднє та опосередковане, відкрите та приховане, включене та невключене, систематичне та несистематичне (вибіркове), довгострокове та короткострокове, зовнішнє та внутрішнє (інтроспекція).

Результати спостереження великою мірою залежать від досвіду, наукових поглядів, інтересів дослідника.

Загальна процедура спостереження:

- визначити мету та завдання спостереження (для чого, з якою метою);
- вибрати об'єкт, предмет і ситуацію (що спостерігати);
- вибрати спосіб спостереження, який найменшою мірою впливає на дослідження об'єкта і є найбільш ефективним (як спостерігати);
- вибрати спосіб реєстрації (як вести запис);
- отриману інформацію обробити і пояснити (яким є результат).

Програма дослідження:

Мета спостереження стає засобом управління сприйманням, що забезпечує вибірковість, бачення одних результатів та віднесення до фону інших. Мета допомагає із природного життєвого простору і часу вибрати те, що необхідно побачити.

Завдання – конкретні вимоги, що пред'являються до аналізу і рішення сформульованої проблеми, вони слугують засобом реалізації цілі.

Об'єкт – явище, яке спостерігається.

Предмет – властивості сторони об'єкта, які у найбільш повному вигляді виражають проблему дослідження (вербальні і невербальні акти поведінки окремої людини, групи в певній ситуації, ознаки діяльності).

Ситуації спостереження – комплекс умов, за наявності яких відповідно до програми, об'єкт підлягає спостереженню. Умови спостереження – вимоги до ситуації, за яких об'єкт підлягає чи не підлягає спостереженню.

Ознаки спостереження – доступні безпосередньому спостереженню та реєстрації одиниці актів поведінки, що зводяться у систему, яка відображає значущі властивості ситуації, що спостерігається.

Одиниці спостереження – доступні для спостереження прості чи складні дії.

Категорії – емпіричні ознаки об'єкта спостереження. Вимоги: чітко визначити кожную категорію, вона не повинна перетинатися з іншими категоріями, виражати певний аспект завдання, яке вирішується.

Одиниці спостереження: 1.Дії, рухи, вчинки, діяльність. 2.Міміка, жести, пантоміміка. 3.Висловлювання, мова.

Інша класифікація одиниць спостереження:

- рухи тулуба: поза, постава, хода;
- рухи руки: жест, дія;
- виразні рухи обличчя: міміка;
- автоконтакти різних частин тіла (рук, рук і голови, рук і предметів, рук і тулуба і т.д.);
- положення тіла відносно власної осі та різних предметів (повороти, нахили);
- мова і голос (зміст, темп, ритм, інтонація, паузи, швидкість, експресія, характер голосових реакцій (крик, стогін, вереск));
- система рухів (швидкість, впевненість, координація, послідовність, автоматизм);
- зовнішність (одяг, взуття, косметика, зачіска (самооцінка)), цінності, очікування.

Щоденник спостереження – методичний документ, призначений для фіксації результатів спостереження (формальний і неформальний вид).

Картка спостереження – методичний документ, призначений для реєстрації ознак спостереження у строго формалізованому, часто закодованому вигляді.

Протокол спостереження – методичний документ, призначений для комбінованої реєстрації результатів спостереження у формалізованій та неформалізованій процедурах.

Програма спостереження:

Дата проведення: _____.

Час спостереження: _____.

Вид спостереження: _____.

Мета спостереження – _____.

Завдання – _____.

Об'єкт – _____.

Предмет – _____.

Ситуація спостереження – _____.

Бланк фіксації результатів спостереження

Дата / час спостереження	Ситуації спостереження	Одиниці спостереження	Виявлено в процесі спостереження	Пояснення даних спостереження

ВИСНОВОК.

Лабораторна робота №2

Тема: МЕТОД ОПИТУВАННЯ У СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Мета завдання: засвоєння студентами знань і умінь, необхідних для успішного проведення соціально-психологічного дослідження методом опитування.

Теоретична довідка:

ОПИТУВАННЯ – надзвичайно поширений у соціальній психології метод збору інформації. Опитувальні процедури об'єднує звернення до когнітивної сфери людини, її уявлень, а отже, найважливіше місце в розробці опитувальників має робота з інтерпретаціями як змістом проблем у цілому, так і всіх використовуваних понять.

АНКЕТУВАННЯ – метод збору даних, що ґрунтується на опитуванні за допомогою анкет.

АНКЕТА – певним чином структурно-організований перелік питань, кожне з яких логічно пов'язане з центральним завданням дослідження.

Види питань:

1. За змістом: - про факти свідомості (думки, оцінки, побажання, очікування); - про факти поведінки (вчинки, дії, результати діяльності); - про особистість (стать, вік, освіта, професія).

2. За формою.

- відкриті (відповідь не регламентується: наприклад, «Чому саме так?», «Опишіть успішну людину»);

- закриті (формулювання містить набір варіантів відповідей, серед яких респондент має вибирати: наприклад, «Як часто Ви займаєтеся спортом? а) часто, б) рідко, в) ніколи;

- напіввідкриті (міститься варіант «інше»);

- прямі, які виявляють безпосередньо ту інформацію, що цікавить дослідника (наприклад, «Чи подобається вам ваша професія?»);

- непрямі, які формулюються в безособовій формі, потребують подальшої інтерпретації, іноді включають уявну ситуацію (наприклад, «Що думають ваші знайомі про сучасних дітей?», «Чи погоджуєтесь ви з твердженням, що ваша професія - одна з кращих?»).

3. За функціями:

- основні (зміст явища) і неосновні (питання-фільтри, спрямовані на вияв адресата основного питання (наприклад, «Чи знайомі ви з останнім номенклатурним статутом університету?» Якщо «ні» - перехід до іншого питання);

- контрольні питання - перевіряють щирість, правдивість відповідей.

Крім того:

- шкальовані – містять шкали відповідей. Наприклад, «Чи складно вам заговорити з незнайомцем?» а) так, б) ні; або а) дуже важко, б) досить важко, в) досить легко, г) не дуже легко, г) дуже легко; або а) так, б) радше так, ніж ні, в) радше: ні, ніж так, г) ні, г) не можу сказати);

- питання у вигляді семантичного диференціалу (метод поперечних профілів); наприклад, оцінити якості людини: добрий 54321 злий;

- питання у вигляді малюнків; наприклад, який вираз обличчя відповідає

вашому настрою;

- питання у вигляді концентричних кіл (наприклад, місце в групі – реальне, бажане);

- питання па основі принципу протилежності (наприклад, що подобається і не подобається в майбутній професії : а) можливість навчати, виховувати, допомагати, різноманітна діяльність; б) необхідність навчати, виховувати, допомагати, одноманітна діяльність);

- питання, орієнтовані на аналіз специфічних ситуацій (наприклад, опишіть ситуацію, в якій ви перебували (важку, легку) або: виберіть судження, які відповідають уявленню про професію (добре оплачується, дає можливість самореалізації).

Конструкція анкети:

- вступ (хто, з якою метою проводить опитування, як будуть використовуватися результати, гарантується конфіденційність, інструкція з заповнення анкети, спосіб її повернення);

- початок анкети: питання мають бути прості, нейтральні, їх мета – зацікавити респондента, сформулювати установку на співробітництво. Іноді - питання про події, інтереси - те, що не потребує обдумування;

- основна частина – питання, що вимагають аналізу, роздумів, активності пам'яті. Часто основні питання ділять на блоки з окремих проблем (3-5 блоків). Найбільш складні чи інтимні питання розміщують в останній третині анкети; відкриті питання, що вимагають просторих коментарів, розміщують всередині анкети. Заключні питання зі змісту мають бути відносно легкими, враховуючи, що люди втомилися під час роботи над анкетой;

- паспортка – лаконічна, не вимагає особливої напруги, свідчить про завершення опитування (паспортні дані), не має викликали підозру про неанонімність. У кінці анкет и висловлюється вдячність за співпрацю у проведенні опитування.

Основні вимоги до формулювання питань анкети:

Питання повинні: – відповідати дослідницькому завданню; – бути сформульовані ясно і конкретно, відповідно до вікових особливостей; враховувати термінологію, прийняту в середовищі опитуваних; – бути однаково зрозумілими для всіх; – бути тактовними стосовно особистості опитуваних; – бути стилістично грамотними, передбачати конкретну відповідь; - виявляти лише ту інформацію, яку не можна отримати іншим шляхом (наприклад, дані бухгалтерських звітів); – викликати позитивні реакції.

Не повинні: – пропонувати вибір між незіставними цінностями; мати відбиток установки дослідника, – мати переконуючий характер у вигляді підказок; – бути у великій кількості.

Завдання:

1. Розробити анкету (має містити 10 запитань) та провести її (тема дослідження – на вибір здобувачів освіти).

2. При розробці анкети обов'язково врахувати запропоновану вище конструкцію.

3. Опитати 3 особи, представити результати (саму анкету (заповнити

нижче форму) та прикріпити бланки відповідей опитуваних). Висновки за результатами опитування подати окремо разом з бланками.

4. Можна розробити у вигляді гугл форми (роздрукувати отримані результати).

5. Вимоги до запитань анкети: – відкрите, закрите, напіввідкрите; – конкретне питання; – питання-фільтр; – непряме питання; – закрите з багатьма питаннями; – зі шкалою питань; – семантичний диференціал.

Бланк АНКЕТИ
Тема опитування:

№	Питання
1	
2	
3	
4	
5	
6	
7	
8	
9	
10	

Паспортичка:

Вік ____ Стать ____ _____

ДЯКУЄМО ЗА УЧАСТЬ В ОПИТУВАННІ!

Лабораторна робота №3
Тема: ВИЗНАЧЕННЯ ОСОБИСТІСНИХ ХАРАКТЕРИСТИК
ОСОБИСТОСТІ

Мета роботи: з'ясувати ключові особистісні характеристики особистості: екстраверсію, дружелюбність, добросовісність, емоційну стабільність, відкритість новому досвіду, рівень довіри.

Використовувані матеріали:

Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості TIPI (TIPI-UKR) в адаптації М. Кліманської, І. Галецької; вивчення довіри особистості до світу, інших людей та до себе.

Хід роботи:

1. Оцінити твердження методик.
2. Обчислити результати методик, визначивши результати індивідуального обстеження.
3. Написати загальний висновок.

Короткий п'ятифакторний опитувальник особистості TIPI (TIPI-UKR) в адаптації М. Кліманської, І. Галецької

Методика TIPI є однією із багатьох, які мають на меті виявити і виміряти глибинні психологічні риси особистості. П'ять фундаментальних вимірів для опису і оцінки особистості: екстраверсія, дружелюбність, добросовісність, емоційна стабільність та відкритість новому досвіду розуміються як універсальні, надкультуральні та наддемографічні, найбільш загальні характеристики, що дозволяють отримати типові та всебічні характеристики особистості.

Бланк опитувальника

Бачу себе як людину, яка є		Абсолютно не згоден	Не згоден	Швидше не згоден	Важко сказати	Швидше згоден	Згоден	Абсолютно згоден
		1	2	3	4	5	6	7
1	Товариська, активна							
2	Критична, конфліктна*							
3	Сумлінна, дисциплінована							
4	Тривожна, схильна перейматися *							
5	Відкрита до нового, різностороння							
6	Стримана, тиха*							
7	Тактовна, співчутлива, приязна							

8	Неорганізована, легковажна*							
9	Спокійна, емоційно стабільна							
10	Не любить змін і пошуку нових рішень*							

Ключ методики:

Екстраверсія: 1, 6*

Дружелюбність: 2*, 7

Добросовісність: 3, 8*

Емоційна стабільність: 4*, 9

Відкритість новому досвіду: 5, 10*

Обробка та інтерпретація результатів

Заповнення опитувальника потребує близько хвилини часу.

Кожен із пунктів оцінюється за 7-бальною шкалою від 1 (абсолютно не згоден) до 7 (абсолютно згоден). Пункти, позначені *, рахують з інверсією.

Екстраверсія (vs інтроверсія) визначає схильність до соціальної взаємодії, енергійність, активність, а також переживання позитивних емоцій. Високий рівень екстраверсії свідчить про активність, оптимізм, товариськість і балакучість, схильність до гри, пошук активності, низький – про сором'язливість, песимістичність, надання переваги бути самотнім, уникнення соціальних активностей.

Дружелюбність стосується вираженості у людини чутливості та зацікавленості щодо інших, альтруїстичних, дружніх та емпатійних якостей на противагу відсутності довіри та прагнення співпраці, нездатності до співчуття і схильності до конкурентного ставлення. Високий рівень дружелюбності свідчить про готовність до співчуття, лагідність, скромність та прихильність до інших і готовність допомогти, низький – про егоцентризм, конкурентність, сухість та жорсткість у стосунках з іншими людьми.

Добросовісність стосується мотивації та наполегливості у ставленні людини до цілей та дій. Високий рівень свідчить про відповідальність, розсудливість та надійність, водночас трудоголізм, схильність підтримувати порядок і перфекціонізм. Низький рівень добросовісності трактують як недостатню конкретизацію життєвих цілей та мотивацію досягнень, водночас схильність до гедонізму, імпульсивності у прийнятті рішень, а також спонтанності у діях.

Емоційна стабільність (vs нейротизм) стосується здатності до емоційної адаптації, долаття стресу, врівноваженості та саморегуляції у разі переживання негативних емоцій, зокрема страху, гніву, провини, незадоволення, розгубленості тощо. Високий рівень емоційної стабільності свідчить про здатність контролювати і долати стрес, не відчуваючи напруги, дратівливості чи страху, низький – про високий нейротизм, меншу здатність емоційної саморегуляції, схильність до занепокоєння, сором'язливість та розгубленість у присутності інших, переживання страху і напруги.

Відкритість новому досвіду стосується пізнавальної цікавості та толерантності до нового, схильності до пошуку, водночас позитивної оцінки нового життєвого досвіду. Висока відкритість досвіду свідчить про наявність жвавого інтересу до усього, креативність, розвиненість уяви, нетрадиційність, водночас незалежність суджень. Низька відкритість до досвіду означає консервативність, надання переваги традиційним цінностям, прагматичність інтересів та недовіру до нового.

Вивчення довіри особистості до світу, інших людей та до себе

Оцінити твердження, використовуючи шкалу, де:

- 1 бал – невірно; 2 бали - швидше невірно; 3 бали - частково невірно; 4 бали - швидше вірно; 5 балів - вірно

Текст опитувальника

- 1 Я довіряю собі у вмінні вибудовувати взаємини з близькими людьми
- 2 Об'єкти та явища оточуючого світу мене мало хвилюють
- 3 Переважна більшість людей не схильні допомагати іншим
- 4 Я довіряю собі у вмінні відрізнити «добре» від «поганого»
- 5 Оточуючий світ є для мене джерелом небезпеки
- 6 Я довіряю собі у вмінні орієнтуватися в критичній ситуації
- 7 Якщо не відслідкуєш, люди скористуються своєю перевагою
- 8 Людина за своєю сутністю схильна до співпраці
- 9 Я довіряю собі у вмінні прогнозувати вчинки інших людей
- 10 Варто бути дуже обережним, коли маєш справу з людьми
- 11 Я намагаюсь тісно взаємодіяти з оточуючим світом
- 12 Ніхто не має наміру брати на себе відповідальність за те, що з тобою трапиться, хоча бачить, до чого ти йдеш
- 13 Я довіряю собі у вмінні поступитися за необхідності
- 14 Я довіряю собі у вмінні визнавати свої помилки
- 15 Інші люди говорять, що від оточуючого світу не варто очікувати нічого доброго

Ключ методики:

Підраховується сума усіх набраних балів з урахуванням того, що за твердження 1, 3, 4, 6, 8, 9, 11, 13, 14 бали даються зі знаком плюс (+), а за твердження 2, 5, 7, 10, 12, 15 – зі знаком мінус (-).

Чим більше сума з плюсом, тим більша довіра, і навпаки.

Окремо обчислюються шкали (з урахуванням знака оцінки):

- відношення до світу (2, 5, 11, 15);
- до інших людей (3, 7, 8, 10, 12);
- до себе (1, 4, 6, 9, 13, 14).

ВИСНОВОК.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 ПСИХОЛОГІЯ СПІЛКУВАННЯ

Лабораторна робота №4

Тема: ДІАГНОСТИКА КОМУНІКАТИВНОГО ПРОФІЛЮ ОСОБИСТОСТІ

Мета роботи: з'ясувати ступінь прояву складових комунікативного профілю особистості.

Використовувані матеріали: методика діагностики комунікативного профілю особистості.

Хід роботи:

1. Оцінити твердження методики.
2. Обчислити результати методики.
3. Оформити лабораторну роботу.

Методика діагностики комунікативного профілю особистості

Діагностованим пропонується дати відповіді на запитання, подані нижче за такою системою: **7 – завжди, 6 – майже завжди, 5 – часто, 4 – інколи, 3 – рідко, 2 – майже ніколи, 1 – ніколи**

Бланк для відповідей (Ключ)

Потреба	Широта	Ініціатива	Виразність	Легкість	Стійкість	Соц. бажаність
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
15.	16.	17.	18.	19.	20.	21.
22.	23.	24.	25.	26.	27.	28.
29.	30.	31.	32.	33.	34.	35.
36.	37.	38.	39.	40.	41.	42.
43.	44.	45.	46.	47.	48.	49.

Текст опитувальника

1. У мене є бажання спілкуватись з людьми.
2. Мені подобається робота, що потребує контактів з багатьма людьми.
3. Тему розмови задаю я.
4. У спілкуванні з людьми я багатослівний, а не мовчун.
5. Я швидко включаюсь у розмову.
6. Я волію мати постійне коло друзів та знайомих.
7. Людям я говорю лише правду.
8. Більше задоволення я отримую від вечоринки, ніж від хорошого фільму.
9. У школі та поза нею я підтримую контакти із великим колом людей.
10. З незнайомою людиною я прагну першим почати розмову.
11. По мені легко здогадатись, що я переживаю.
12. Я легко входжу у будь-яку компанію.
13. Я підтримую дружні стосунки із старими друзями.
14. Прохання товаришів я виконую.

15. Для мене важливо, щоби хтось був поряд.
16. Мені важко тривалий час спілкуватись лише з одними й тими ж людьми, – я прагну широкого кола спілкування.
17. Я включаюсь в розмову інших людей за власною ініціативою, а не тому, що мене залучили.
18. Я легко знаходжу слова, щоб переконати інших.
19. Я швидко можу знайти спільну мову з будь-ким.
20. Навіть коли появляються нові друзі, я зберігаю стосунки зі старими.
21. Вказівки, розпорядження старших я виконую.
22. Мені подобається робота, що потребує контактів з людьми.
23. Я люблю бути там, де можна завести нові знайомства.
24. Я активно залучаю до розмови інших людей.
25. У ході розмови моя міміка є дуже виразною.
26. Я без проблем можу навести довідку у будь-кого і будь-де.
27. Краще мати постійних друзів, ніж шукати все нових і нових.
28. Я зберігаю довірену мені таємницю.
29. Мені більше подобається грати у карти, ніж розгадувати кросворди.
30. Я спілкуюсь з учнями інших класів та шкіл.
31. Я люблю розважати компанію.
32. Темп, швидкість моєї мови міняється залежно від того, про що йдеться.
33. Я легко сходжусь з людьми.
34. Я підтримую стосунки навіть з тими знайомими, що мені не подобаються.
35. Я допомагаю своїм батькам по господарству.
36. Мені подобаються культпоходи (у кіно, театр, на природу).
37. Я люблю, щоб навколо мене було багато людей.
38. Дружба та товаришування починається з моєї ініціативи.
39. За моєю поведінкою легко визначити цікавить мене тема розмови чи ні.
40. Мені легко виступити перед великою аудиторією
41. У мене надовго зберігається прив'язаність до людини.
42. Я дотримуюсь обіцянок.
43. У незнайомій компанії я почуваюсь добре.
44. Я люблю багатолюдні місця, бо там можна завести нові знайомства.
45. Коли хочу з кимось познайомитись, я сам проявляю ініціативу.
46. Розмовляючи я дуже жестикулюю.
47. Мене важко вивести з рівноваги каверзним запитанням.
48. Навіть у тих випадках, коли змінюється місце проживання (навчання) я надовго зберігаю стосунки зі старими друзями.
49. Мене оточують лише хороші люди.

Обробка результатів:

Визначити рівень вираження комунікативних компонентів (табл.1) та перевести «сирі бали» у стандартизовані (табл. 2).

Таблиця 1.

Таблиця рівня вираженості комунікативних компонентів

Рівні	Дуже низький	Низький	Середній	Високий	Дуже високий
Потреба	7-27	28-34	35-39	40-43	44-49
Широта	7-27	28-32	33-38	39-42	43-49
Ініціатива	7-20	21-27	28-32	33-37	38-49
Виразність	7-20	21-25	26-31	32-38	39-49
Легкість	7-21	22-27	28-32	33-40	41-49
Стійкість	7-31	32-36	37-40	41-44	45-49
Комунікабельність	49-154	155-184	185-209	210-233	234-343

Таблиця 2.

Таблиця переведу сирих оцінок у станайни

Станайни	9	8	7	6	5	4	3	2	1
Потреба	7-26	27-29	30-32	33-35	36-38	39-40	41-42	43-44	45-49
Широта	7-24	25-27	28-30	31-33	34-36	37-39	40-42	43-44	45-49
Ініціатива	7-19	20-22	23-25	26-28	29-31	32-33	34-35	36-40	41-49
Виразність	7-19	20-22	23-24	25-27	28-30	31-33	34-35	36-39	40-49
Легкість	7-19	20-23	24-26	27-28	29-30	31-34	35-38	39-40	41-49
Стійкість	7-27	28-31	32-34	35-37	38-39	40-42	43-44	45-46	47-49
Комунікабельність	49-151	152-161	162-176	177-190	191-202	203-214	215-229	230-240	241-343

Потреба у спілкуванні – це бажання спілкуватись з людьми, знаходитись серед людей, отримання задоволення від контактів з людьми, отримування задоволення від того, що поділився своїми думками та переживаннями з друзями і знайомими.

Широта спілкування – це коло, кількість людей, з якими спілкується діагностований, це спілкування не лише з однокласниками, але й з учнями інших класів та шкіл міста, бажання заводити нові знайомства, бажання бути там, де можна завести нові знайомства, налагодити контакти з багатьма людьми.

Ініціатива у спілкуванні – це активність у спілкуванні, ініціативне включення у розмову, прагнення першим заводити контакти та знайомства з людьми, верховодити у компаніях, розважати компанію, активне залучення до розмови інших людей. Це ініціатива і у дружбі та товаришуванні.

Виразність спілкування – це такі комунікативні уміння та здібності, як уміння говорити, переконувати інших, використовуючи виразні засоби спілкування такі як міміка, жестикуляція, інтонація, тон, тембр, темп та швидкість мови. Це уміння виражати свій емоційний настрій і тим самим передавати його іншим людям.

Легкість спілкування характеризує швидкість, з якою діагностований включається у розмову, входить у нову чи незнайому компанію, у нову тему розмови, швидкість переходу від теми до теми, легкість знаходження спільної теми для розмови з іншими людьми у тому числі і з великою аудиторією, уміння швидко й легко знайти вихід із будь-якої складної комунікативної ситуації.

Стійкість спілкування характеризує постійність кола спілкування, знайомства та товаришування, збереження старих прив'язаностей.

Соціальна бажаність. Недостовірними є відповіді, коли кількість відповідей «7» $\geq$ 4.

За результатами методики побудувати графік комунікативного профілю особистості.

ВИСНОВОК.

Лабораторна робота №5-6
Тема: КОПІНГ-ПОВЕДІНКА ОСОБИСТОСТІ

Мета роботи: визначити особливості копінг-поведінки особистості.

Використовувані матеріали:

Копінг-тест Лазаруса, Опитувальник когнітивної регуляції емоцій.

Хід роботи:

1. Оцінити твердження методик.
2. Обчислити результати методик, визначивши результати індивідуального обстеження.
3. Написати загальний висновок.

Копінг-тест Лазаруса

Методика «Копінг-тест» Р. Лазаруса, С. Фолкман призначена для визначення копінг-механізмів у когнітивній, емоційній і поведінковій сферах.

Текст методики

Варіанти відповідей: 0 – ніколи, 1 – рідко, 2 – інколи, 3 – часто

ОПИНІВШИСЬ У ВАЖКІЙ СИТУАЦІЇ, Я ...:

1. ... зосереджувався на тому, що мені потрібно було робити далі, на наступному кроці.
2. ... починав щось робити, знаючи, що це все одно не буде працювати, головне – робити хоча б що-небудь.
3. ... намагався схилити осіб, вищих за статусом, до того, щоб вони змінили свою думку.
4. ... говорив з іншими, щоб більше дізнатися про ситуацію.
5. ... критикував і картав себе.
6. ... намагався не спалювати за собою мости, залишаючи все, як воно є.
7. ... сподівався на диво.
8. ... миритися з долею: буває, що мені не щастить.
9. ... поводив себе, ніби нічого не сталося.
- 10.... намагався не виказувати своїх почуттів.
- 11.... намагався побачити в ситуації щось позитивне.
- 12.... спав більше ніж зазвичай.
- 13.... зривався на тих, хто викликав проблеми.
- 14.... шукав співчуття та розуміння в інших.
- 15....у мене виникала потреба виразити себе творчо.
- 16.... намагався забути все це.
- 17.... звертався за допомогою до фахівців.
- 18.... змінювався або зростав як особистість у позитивну сторону.
- 19.... вибачався або намагався все залагодити.
- 20.... складав план дії.
- 21.... намагався дати якийсь вихід своїм почуттям.
- 22.... розумів, що сам спричинив цю проблему.
- 23.... набирался досвіду в цій ситуації.
- 24.... говорив із тими, хто міг конкретно допомогти в цій ситуації.
- 25....намагався поліпшити своє самопочуття їжею, алкоголем, палінням або

ліками.

- 26.... вдавався до ризику.
- 27.... намагався діяти не надто поспішно, довіряючи першому поштовху.
- 28.... знаходив у чомусь нову віру.
- 29.... знову відкривав для себе щось важливе.
- 30.... щось змінював так, що все залагоджувалося.
- 31.... загалом уникав спілкування з людьми.
- 32.... не допускав цього до себе, намагаючись про це особливо не задумуватись.
- 33.... питав поради в родича чи друга, яких поважав.
- 34.... намагався, щоб інші не дізналися, про поганий стан справ.
- 35.... відмовлявся сприймати це занадто серйозно.
- 36.... говорив про те, що я відчуваю.
- 37....наполягав на своєму й виборював те, що хотів.
- 38.... зганяв це на інших людях.
- 39.... користувався минулим досвідом – мені доводилося вже потрапляти в такі ситуації.
- 40.... знав, що треба робити й подвоював свої зусилля, щоб усе налагодити.
- 41.... відмовлявся вірити, що це дійсно відбулося.
- 42.... я давав обіцянку, що в наступний раз усе буде по-іншому.
- 43.... знаходив кілька інших способів розв'язання проблеми.
- 44.... намагався, щоб мої емоції не надто заважали мені в інших справах.
- 45.... щось змінював у собі.
- 46.... хотів, щоб усе це швидше якось вирішилося чи закінчилося.
- 47.... уявляв собі, фантазував, як усе це могло б обернутися.
- 48.... молився.
- 49... прокручував у голові, що мені сказати або зробити.
- 50.... думав про те, як би в цій ситуації діяла людина, якою я захоплююся, та намагався б наслідувати її.

Опрацювання результатів:

1. Підраховуємо бали, сумуючи за кожною субшкалою:

ніколи – 0 балів;

рідко – 1 бал;

іноді – 2 бали;

часто – 3 бали.

2. Обчислюємо результат за формулою:

$$X = \text{сума балів} / \text{max бал} * 100.$$

Номери опитувальника (по порядку, але різні) працюють на різні шкали.

Наприклад, у шкалі «конфронтаційний копінг» питання – 2, 3, 13, 21, 26, 37 і т. д. Максимальне значення з питання, яке може набрати випробуваний – 3, а з усіх питань субшкали – максимально 18 балів, випробуваний набрав 8 балів:

$$\frac{8}{18} * 100 = 44,4\%$$

Це і є рівень напруги конфронтаційного копінгу.

3. Можна визначити простіше, за сумарним балом:

0–6 – низький рівень напруженості; свідчить про адаптивний варіант

копінгу;

7–12 – середній, адаптаційний потенціал особистості;

13–18 – висока напруженість копінгу, свідчить про виражену дезадаптацію.

Ключ:

Конфронтаційний копінг – пункти 2, 3, 13, 21, 26, 37.

Дистанціювання – пункти 8, 9, 11, 16, 32, 35.

Самоконтроль – пункти 6, 10, 27, 34, 44, 49, 50.

Пошук соціальної підтримки – пункти 4, 14, 17, 24, 33, 36.

Прийняття відповідальності – пункти 5, 19, 22, 42.

Втеча-уникнення – пункти 7, 12, 25, 31, 38, 41, 46, 47.

Планування рішення проблеми – пункти 1, 20, 30, 39, 40, 43.

Позитивна переоцінка – пункти 15, 18, 23, 28, 29, 45, 48.

Виділяють вісім шкал, що відповідають восьми типам копінг-механізмів:

1. Конфронтаційний копінг – агресивні зусилля зі зміни ситуації; передбачено певний ступінь вияву й готовності до ризику, дії спрямовані на активне відстоювання власної думки та бажань у відносинах з оточенням і спроби домогтися свого, хаотична діяльність, не спрямована на зміну ситуації.

2. Дистанціювання – когнітивні зусилля відокремитися від ситуації й зменшити її значимість, спроба забути або проігнорувати ситуацію, або знайти в ній щось хороше.

3. Самоконтроль – зусилля з регулювання своїх почуттів і дій, контролювання емоцій, можливість аналізувати проблему, пошук шляхів виходу зі сформованої ситуації.

4. Пошук соціальної підтримки – зусилля в пошуку інформаційної, дієвої та емоційної підтримки.

5. Прийняття відповідальності – визнання своєї ролі в проблемі й активні спроби її розв'язання.

6. Втеча-уникнення – уявне прагнення та поведінкове зусилля, спрямовані на уникнення проблеми, виражається в спробах поліпшення свого самопочуття шляхом прийняття алкоголю, їжі, куріння.

7. Планування розв'язання проблеми – довільні проблемно-сфокусовані зусилля зі зміни ситуації, що включають аналітичний підхід до розв'язання проблеми.

8. Позитивна переоцінка – зусилля зі створення позитивного значення фокусуванням на зростанні власної особистості, знаходження нової віри.

Опитувальник когнітивної регуляції емоцій

Опитувальник можна використовувати для вимірювання когнітивних стратегій, які характеризують стиль реагування людини на стресові події, а також когнітивних стратегій, які використовуються в конкретній стресовій події або ситуації, в залежності від характеру досліджуваних питань. Опитувальник CERQ призначений для самостійного заповнення особами віком від 12 років і старше, оскільки з цього віку можна вважати, що люди мають когнітивні здібності, необхідні для розуміння змісту запитань.

Завдання оцінюються за 5-бальною шкалою: від 1 ((майже) ніколи) до 5 ((майже) завжди) кожне твердження.

Варіанти відповідей:

- 1 – ніколи
- 2 – майже ніколи
- 3 – інколи
- 4 – майже завжди
- 5 – завжди

ПРИ ПЕРЕЖИВАННІ ЗАГРОЗЛИВИХ АБО СТРЕСОВИХ ЖИТТЄВИХ ПОДІЙ:

1. Я відчуваю, що я сам винен у тому, що сталося
2. Я відчуваю, що саме я відповідальний за те, що сталося
3. Я думаю про помилки, яких я припустився в цьому питанні
4. Я вважаю, що в основному причина повинна критися в мені самому
5. Я думаю, що я повинен прийняти те, що сталося
6. Я думаю, що я повинен прийняти ситуацію, що склалася
7. Я думаю, що я не можу нічого в ній змінити
8. Я думаю, що я повинен навчитися жити з цим
9. Я часто думаю про те, що я відчуваю з приводу того, що я пережив
10. Мене турбує те, що я думаю і відчуваю з приводу того, що я пережив
11. Я хочу зрозуміти, чому я відчуваю те, що я відчуваю з приводу того, що я пережив
12. Я зосереджуюсь на почуттях, які викликала в мене ситуація
13. Я думаю про більш приємні речі, ніж те, що я пережив
14. Я думаю про приємні речі, які не мають до цього жодного відношення
15. Я думаю про щось приємне замість того, що сталося
16. Я думаю про приємні переживання
17. Я думаю про те, що я можу зробити найкраще
18. Я думаю про те, як я можу найкраще впоратися з ситуацією
19. Я думаю про те, як змінити ситуацію
20. Я думаю про план того, що я можу зробити найкраще
21. Я думаю, що можу чогось навчитися з цієї ситуації
22. Я думаю, що в результаті того, що сталося, я можу стати сильнішою людиною
23. Я думаю, що ситуація має і позитивні сторони
24. Я шукаю позитивні сторони в цій ситуації
25. Я думаю, що все могло бути набагато гірше
26. Я думаю, що інші люди переживають набагато гірший досвід
27. Я думаю, що все було не так вже й погано в порівнянні з іншими речами
28. Я кажу собі, що в житті бувають і гірші речі
29. Я часто думаю, що те, що я пережив, набагато гірше, ніж те, що пережили інші
30. Я постійно думаю про те, наскільки жахливим є те, що я пережив
31. Я часто думаю, що те, що я пережив, - це найгірше, що може трапитися

з людиною

- 32. Я постійно думаю про те, наскільки жахливою була ситуація
- 33. Я відчуваю, що в тому, що сталося, винні інші
- 34. Я вважаю, що інші несуть відповідальність за те, що сталося
- 35. Я думаю про помилки, яких припустилися інші в цьому питанні
- 36. Я відчуваю, що в основному причина лежить в інших

Ключ:

Шкала «Самозвинувачення» – 1-4 твердження

Шкала «Прийняття» – 5-8 твердження

Шкала «Зосередженість на думках/роздумах» – 9-12 твердження

Шкала «Позитивне перефокусування» – 13-16 твердження

Шкала «Перефокусування на плануванні» – 17-20 твердження

Шкала «Позитивна переоцінка» – 21-24 твердження

Шкала «Розглядаючи ситуацію в перспективі» – 25-28 твердження

Шкала «Катастрофізую» – 29-32 твердження

Шкала «Інші винні» – 33-36 твердження

Бали за окремими шкалами виводяться шляхом підсумовування балів, що належать до тверджень конкретної шкали (від 4 до 20). Чим вищий бал за шкалою, тим частіше використовується певна когнітивна стратегія.

ВИСНОВОК.

Лабораторна робота №7

**Тема: ДІАГНОСТИКА МІЖОСОБИСТІСНИХ ВІДНОСИН
ОСОБИСТОСТІ**

Мета роботи: визначити переважаючий тип відносин до людей завдяки самооцінці та взаємній оцінці особистості.

Використовувані матеріали: методика діагностики міжособистісних відносин Т.Лірі.

Хід роботи:

1. Оцінити запропоновані твердження методики.
2. Обрахувати профіль особистості.
3. Сформулювати висновки за результатами проведеного дослідження.

Методика діагностики міжособистісних відносин Т.Лірі.

Читаючи твердження, «+» позначити ті якості, які найбільше Вам підходять; «-» – ті, які не підходять.

Текст опитувальника

Шкала	Твердження				Сума
а					а
1	Інші думають про нього прихильно Справляє враження на оточуючих	Здатний викликати захоплення Користується повагою інших Має талант	Любить давати поради Справляє враження впливової людини	Прагне до успіху Чекає захоплення від кожного Розпоряджається	

	Вміє розпоряджатися, наказувати Вміє наполягти на своєму	керівника Любить відповідальність	Любить керувати та давати вказівки Владний	ся іншими Деспотичний	
2	Має почуття гідності Незалежний Здатний сам про себе подбати Може проявляти байдужість	Впевнений у собі Самовпевнений, напористий Діловий, практичний Любить змагатися	Хвалькуватий Гордовитий і самовдоволений Думає тільки про себе Хитрий, розважливий	Сноб, судить про людей лише за рангом і достатку Марнославний Егоїстичний Холодний, черствий	
3	Здатний бути суворим Вимогливий, але справедливий Може бути щирим Критичний до інших	Стійкий, наполегливий, там де треба Невблаганний, але неупереджений Дратівливий Відкритий, прямолінійний	Нетерпимий до помилок інших Корисливий Відвертий Часто недружелюбний	В'їдливий, глузливий Злий, жорстокий Часто гнівливий Байдужий	
4	Любить поплакатися Часто сумний Здатний проявляти недовіру Часто розчаровується	Не терпить, щоб їм командували Скептичний На нього важко справити враження Образливий, делікатний	Озлоблений Скаржник Ревнивий Довго пам'ятає образи	Злопам'ятний Вирізняється духом протиріччя Впертий Недовірливий, підозрілий	
5	Здатний бути критичним до себе Здатний визнати свою неправоту Охоче підкоряється Поступливий	Легко бентежиться Невпевнений у собі Поступливий Скромний	Звинувачує самого себе Сором'язливий Безініціативний Лагідний	Боязкий Сором'язливий Відрізняється надмірною готовністю підкорятися М'якотілий	
6	Вдячний Захоплюється,	Часто звертається за	Залежний, несамотійний	Майже ніколи нікому не	

	схильний до наслідування Поважний Шукає схвалення	допомогою до інших Дуже шанує авторитети Охоче приймає поради Довірливий і прагне радувати інших	Любить підкорятися Віддає іншим право приймати рішення Легко потрапляє в халепу	заперечує Нав'язливий Любить, щоб його опікали Надмірно довірливий	
7	Здатний до співпраці, взаємодопомоги Прагне вжитися з іншими Приязний, доброзичливий Уважний, ласкавий	Завжди люб'язний у взаєминах з іншими Цінує думку оточуючих Товариський, злагідний Добросердечний	Легко потрапляє під вплив друзів Готовий довіритися будь-кому Схильний бути прихильним до всіх Всім симпатизує	Прагне знайти прихильність кожного З усіма погоджується Завжди доброзичливий Любить всіх	
8	Делікатний Підбадьорює інших Чуйний до закликів про допомогу Безкорисливий	Добрий, вселяє впевненість Ніжний, м'якосердий Любить піклуватися про інших Безкорисливий, щедрий	Прощає всіх Переповнений надмірним співчуттям Великодушний, терпимий до недоліків Прагне протегувати	Дуже поблажливий до оточуючих Намагається втішити кожного Піклується про інших на шкоду собі Псує людей надмірною добротою	

Обробка даних проводиться за кожною з октант згідно ключа:

1.Авторитарний. 2.Егоїстичний. 3. Агресивний. 4. Підозрілий. 5. Підпорядковується. 6. Залежний. 7. Доброзичливий. 8. Альтруїстичний.

Визначаються показники за параметрами «Домінування» і «Дружелюбність»:

Домінування = (I - V) + 0,7 x (VIII + II - IV - VI)

Дружелюбність = (VII - III) + 0,7 x (VIII - II - IV + VI)

Позитивне значення результату, отриманого за формулою «домінування», свідчить про виражене прагнення людини до лідерства у спілкуванні, до домінування. Негативне значення вказує на тенденцію до підпорядкування, відмови від відповідальності й позиції лідерства.

Позитивний результат за формулою «дружелюбність» є показником прагнення особистості до встановлення доброзичливих відносин і співпраці з оточуючими. Негативний результат вказує на прояв агресивно-конкурентної позиції, що перешкоджає співпраці та успішній спільній діяльності.

Характеристики, що не виходять за межі 8 балів, властиві гармонійним особистостям. Показники, що перевищують 8 балів, свідчать про акцентуації властивостей, що виявляються певним октантом. Бали, що сягають рівня 14-16, свідчать про труднощі соціальної адаптації. Низькі показники за всіма октантам (0-3 бали) можуть бути результатом скритності і нещирості випробуваного.

Перші чотири типи міжособистісних відносин (октанти 1-4) характеризуються тенденцією до лідерства і домінування, незалежністю думки, готовністю відстоювати власну точку зору в конфлікті. Інші чотири октанта (5-8) – відображають переважання конформних установок, невпевненість у собі, податливість думці оточуючих, схильність до компромісів.

Незадоволеність собою частіше спостерігається у осіб із заниженою самооцінкою (5, 6, 7 октанти), а також у осіб, що знаходяться в ситуації тривалого конфлікту (4 октанта). Переважання одночасно 1 і 5 октанти властиво особам із проблемою хворобливого самолюбства, авторитарності, 4 і 8 – конфліктом між прагненням до визнання групою і ворожістю, тобто проблема пригніченої ворожості, 3 і 7 – боротьба мотивів самоствердження і афіліації, 2 і 6 – проблема незалежності-подпорядкування, що виникає в складній службовій або іншій ситуації та змушує коритися всупереч внутрішньому протесту.

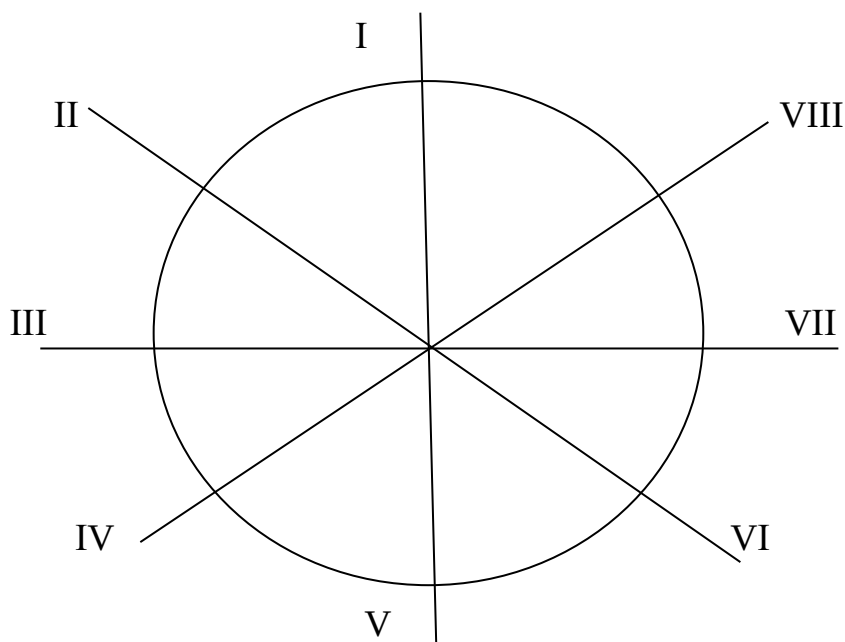

Рис.1 Графічне зображення результатів діагностованого

ВИСНОВОК.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 3 СОЦІАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ВЕЛИКИХ ГРУП

Лабораторна робота № 8

Тема: ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПСИХОЛОГІЯ ВЕЛИКИХ ОРГАНІЗОВАНИХ ГРУП

Мета роботи: визначити симптоми моральної травми особистості та групи у зв'язку із повномасштабним вторгненням; вивчити типи етнічної ідентичності та їх можливі трансформації в умовах міжетнічного напруження.

Використовувані матеріали: Шкала симптомів моральної травми (MISS-M-SF); Методика «Типи етнічної ідентичності».

Хід роботи:

1. Оцінити запропоновані твердження методики.
2. Обрахувати профіль особистості.
3. Сформулювати висновки за результатами проведеного дослідження.

Шкала симптомів моральної травми (MISS-M-SF) для цивільних осіб **(адаптація Л. Засекої, М.Козігори)**

Шкала симптомів моральної травми (MISS-M-SF) оцінює зраду, провину, сором, моральне занепокоєння, втрату довіри, втрату сенсу, труднощі з прощенням, самоосудження, релігійну боротьбу та втрату релігійної/духовної віри. Українська версія шкали MISS-M-SF демонструє надійні психометричні властивості для цивільних осіб віком від 17 років.

Оцінити кожне твердження від 1 до 10, де 10 – максимальна оцінка того, що Ви погоджуєтесь із твердженням.

1. Зараз я відчуваю, що лідери, яким я колись довіряв, мене зрадили.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся		Повністю погоджуюся	

2. Я відчуваю провину за те, що не зміг врятувати життя комусь під час війни.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся		Повністю погоджуюся	

3. Я відчуваю сором за те, що я зробив або не зробив протягом цього часу.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся		Повністю погоджуюся	

4. Мене турбують мої вчинки, які порушують мої переконання або цінності.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся		Повністю погоджуюся	

5. Більшість людей заслуговує на довіру.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся		Повністю погоджуюся	

6. Я добре розумію, що наповнює моє життя смислом.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю	Переважаю		Дещо	Важко сказати		Дещо	Переважаю		Повністю

невірно невірно невірно вірно чи невірно вірно вірно вірно

7. Я пробачив собі те, що сталося зі мною чи іншими під час війни.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся			Повністю погоджуюся

8. Загалом, я схильний вважати себе нікчемним.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Повністю не погоджуюся		Частково не погоджуюся		Нейтрально		Частково погоджуюся			Повністю погоджуюся

9. Я не можу зрозуміти, за що Бог карає мене.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Значною мірою		Переважаю				Дещо			Зовсім ні

10. Відтоді, як почалася війна, моя релігійна віра

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Послабшала значно		Послабшала трохи			Зміцніла трохи				Зміцніла сильно

Пункти опитувальника MISS-M-SF відповідають таким значенням: 1 – зрада; 2 – провина, 3 – сором; 4 – моральні проблеми; 5 – втрата довіри; 6 – втрата сенсу; 7 – труднощі з прощенням; 8 – самоосуд; 9 – релігійна боротьба; 10 – втрата релігійної віри.

Підрахунок балів. Пункти 5, 6, 7, 9, 10 є оберненими, тому рахуються в оберненому порядку. Сумарний бал за шкалою може розміщуватися в діапазоні (10-100). Чим вищий бал, тим вищим є рівень проявів моральної травми.

Методика «Типи етнічної ідентичності»

Прочитайте та оцініть подані висловлювання різних людей із питань національної культури і взаємодій, де: «погоджуюся» – 4 бали; «швидше погоджуюся, ніж не погоджуюся» – 3 бали; «у чомусь погоджуюся, у чомусь – ні» – 2 бали; «швидше не погоджуюся, ніж погоджуюся» – 1 бал; «не погоджуюся» – 0 балів.

Я – ТАКА ЛЮДИНА, ЯКА:

- 1) надає перевагу способу життя свого народу, однак із великим інтересом ставиться до інших народів.
- 2) вважає, міжнаціональні шлюби руйнують народи.
- 3) часто відчуває перевагу людей іншої національності
- 4) вважає, що права нації завжди вище прав людини.
- 5) вважає, що в буденному спілкуванні національність не має значення.
- 6) надає перевагу способу життя лише свого народу.
- 7) зазвичай неприховує своєї національності.
- 8) вважає, що справжня дружба може бути лише між людьми однієї національності.
- 9) часто переживає сором за людей своєї національності.
- 10) вважає, що усі засоби добрі для захисту інтересів свого народу.
- 11) не надає переваги якійсь національній культурі, зокрема і своїй.
- 12) нерідко відчуває перевагу свого народу над іншими.
- 13) любить свій народ, однак поважає мову і культуру інших народів.
- 14) визнає за сувору необхідність збереження чистоти нації.
- 15) важко уживається з людьми своєї національності.

- 16) вважає, що взаємодія з людьми інших національностей часто є джерелом неприємностей.
- 17) байдуже ставиться до своєї національної належності.
- 18) відчуває напругу, коли чує довкола себе чужу мову
- 19) готова мати справу з представником будь-якого народу, незважаючи на національні відмінності.
- 20) вважає, що її народ має право вирішувати свої проблеми за рахунок інших народів.
- 21) часто переживає меншовартість через свою національну належність.
- 22) вважає свій народ більш обдарованим і розвинутим, порівняно з іншими народами.
- 23) вважає, що люди інших національностей повинні бути обмежені в праві проживання на її національній території.
- 24) роздратовується при близькому спілкуванні з людьми інших національностей.
- 25) завжди знаходить можливість мирно домовитися у міжнаціональній суперечці.
- 26) визнає за необхідне «очищення» культури свого народу від впливу інших культур.
- 27) не поважає свій народ.
- 28) вважає, що на її землі всі права користування природними і соціальними ресурсами повинні належати лише її народу.
- 29) ніколи серйозно не ставилася до міжнаціональних проблем.
- 30) вважає, що її народ не кращий і не гірший від інших народів.

Обробка результатів

Обчислюються значення типів етнічної ідентичності за шкалами:

Етніонігілізм – твердження 3; 9; 15; 21; 27.

Етнічна індиферентність – 5; 11; 17; 29; 30.

Норма (позитивна етнічна ідентичність) – 1; 7; 13; 19; 25.

Етнологізм – 6; 12; 16; 18; 24.

Етноізоляціонізм – 2; 8; 20; 22; 26.

Етнофанатизм – 4; 10; 14; 23; 28.

Залежно від суми балів за певною шкалою (діапазон – від 0 до 20 балів), можна зробити висновок про прояв конкретного типу ідентичності в досліджуваного. Порівняння результатів за усіма шкалами дозволяє виокремити один чи кілька домінуючих типів.

ВИСНОВОК.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 4 МАЛІ ГРУПИ В СОЦІАЛЬНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

Лабораторна робота № 9-13.

Тема: ДИНАМІЧНІ ПРОЦЕСИ В МАЛІЙ ГРУПІ

Мета заняття: засвоєння студентами масиву практичних знань та умінь, що стосуються проведення соціометричного обстеження, і обробка його результатів.

Хід роботи:

1. Провести дослідження.
2. Обчислити індивідуальні та групові індекси.
3. Оформити звіт згідно запропонованої структури.

Структура звіту

1. Титульна сторінка.
2. Список групи.
3. Соціоматриця неупорядкована.
4. Соціоматриця мікрогруп груп (впорядкована).
5. Соціограма позитивних виборів.
6. Соціограма взаємних позитивних виборів.
7. Соціограма негативних виборів.
8. Соціограма взаємних негативних виборів.
9. Таблиця індивідуальних індексів.
10. Таблиця групових індексів.
11. Бланки дослідження.

Обладнання: міліметровий папір, циркуль, олівці або ручки різних кольорів, калькулятор, список членів групи.

Теоретична довідка:

Соціометрія – це соціально-психологічний метод дослідження системи особистих взаємовідносин у групі, організації. Що передбачає спровокований дослідником вибір досліджуваними інших членів групи для різних сфер діяльності.

Переваги методу: один із небагатьох методів, що дозволяє вивчати взаємовідносини; результати у формі кількісних індексів у сфері, що традиційно не формалізувалася; відносно простий як у проведенні, так і в аналізі результатів.

Недоліки методу: специфічність і ситуативність картини, що виставляється (фіксація переважно емоційних стосунків, що виражаються у симпатіях і антипатіях, не виявляються істинні мотиви виборів та ін.); можливість запланованого спотворення результатів в умовах неанонімного тесту; обмеженість можливостей через динамічність стосунків, які важко уявити.

Соціометрія дає змогу виявити: стан міжособистісних стосунків і на їх основі – неформальну структуру (мікрогрупи, неформальних лідерів, соціометричний статус кожного індивіда, потребу у спілкуванні, психологічну сумісність з іншими); оцінити авторитет керівників різного рівня, виявити їхнє місце у неформальній структурі організації, групи; виявити рівень групової згуртованості організації та її підрозділів; виконати психотерапевтичну функцію (участь у соціометричному опитуванні спонукає досліджуваних до аналізу своїх стосунків з іншими і нерідко стимулює коригування власної поведінки).

Соціометрія є засобом отримання даних про те, як члени деякої групи ставляться один до одного на основі взаємних симпатій чи антипатій. Методика дозволяє здійснити моментальний зріз із динаміки групових стосунків, щоб потім використовувати отримані результати для переструктурування груп, підвищення їх згуртованості та ефективної діяльності.

Соціометричний статус – це характеристика позиції людини у групі, у ньому відображається ступінь впливу людини, її здатність до лідерства. Визначається на основі оцінок її місця і ролі у групі. Соціометричні статуси можуть бути високими, низькими, середніми, позитивними, негативними. Ієрархічна градація психологічних статусів така: лідери; ті, кому надають перевагу; ті, кому не надають перевагу; аутсайтери.

Соціометричний критерій – конкретна ситуація вибору, яка формулюється у вигляді письмового чи усного запитання до всіх учасників діагностичної процедури.

Вибір – одиниці аналізу і виміру в соціометрії. Виражає індивідуальні установки людини стосовно взаємодії з іншими членами групи в певних ситуаціях. Є показником симпатії чи антипатії.

Критерієм вибору є бажання людини спільно з кимось щось робити (у праці, навчанні, відпочинку). Чим важливіша для людини діяльність, для якої здійснюється вибір партнера, тим сильніший критерій вибору. Формулюючи критерій вибору, важливо керуватися двома принципами:

- критерій має бути пов'язаний з особливо значимими і характерними для групи ситуаціями спілкування;
- в основі критерію має бути емоційно важливий для групи ситуаціями спілкування;
- в основі критерію має бути емоційно важливий для групи момент стосунків;

Критерій вибору спрямований на виявлення емоційних зв'язків (ділові, комунікативні). Наприклад:

- до думки яких членів вашого колективу ви завжди прислухаєтесь?
- хто з членів вашого колективу, на вашу думку, найкраще справився б з обов'язками керівника?
- з ким би ти пішов у розвідку?
- з ким би ти хотів готуватися до контрольної роботи?
- кого би ти запросив на свій День народження?

Основні правила дослідження:

- встановити довірливі стосунки з групою;
- пояснити мету проведення соціометричного тестування;
- підкреслити важливість і значення самотійності та секретності під час відповідей;
- гарантувати збереження таємниці відповідей;
- перевірити правильність і однозначність розуміння питань, включених у тест;
- показати точно і ясно техніку запису відповідей;
- уникати варіантів на зразок «усіх» і «нікого»;
- мінімальна кількість критеріїв: 1 позитивний (+) і 1 негативний (-). Максимальна кількість критеріїв для дітей та підлітків – 1 – 3, для студентів – 2 – 4,

для дорослих – не більше 7.

Картка опитування – це бланк із двома перпендикулярними лініями, розділений на чотири рівні частини (див. табл. 1).

Таблиця 1

Бланк соціометричного опитування

Кого би Ви запросили на день народження? (В) 1. 2. 3.	Кого би Ви не запросили на день народження?(З) 1. 2. 3.
Хто запросив би на день народження Вас? (В') 1. 2. 3.	Хто не запросив би Вас на день народження? (З') 1. 2. 3.

На зворотній стороні вказується прізвище досліджуваного та загальне формулювання критерію, за яким здійснюється вибір.

ОБРОБКА ДАНИХ ТА ІНТЕРПРЕТАЦІЯ РЕЗУЛЬТАТІВ

1. Побудова соціоматриці

СОЦІОМАТРИЦЯ – таблиця, в яку вносять результати опитування.

Порядок складання неупорядкованої матриці:

Головна соціоматриця будується на міліметровому папері. Члени групи позначаються буквами алфавіту чи порядковими номерами, які розміщуються по вертикалі (хто вибирає) та по горизонталі (кого вибирають). Проводиться діагональ, яка перекреслює ті квадрати, де той, хто вибирає, міг би відмітити себе. Цю альтернативу виключено.

Кожна клітинка на міліметровому папері поділяється на чотири мікроклітинки. Результати дослідження проєктуються у неї відповідно до заповненого бланка.

У рядах цифрами «1», «2», «3» відмічаються всі вибори, які по чергові зробили досліджувані. Для того, щоб уникнути плутанини, відповіді на кожне з підпитань критерію вибору проставляються ручками (олівцями) різних кольорів у відповідних мікро- клітинках.

Таблиця 2

Порядок занесення результатів соціометрії у соціоматрицю

Вибір (В) - синій	Заперечення (З) - червоний
Передбачений вибір (В') - зелений	Передбачене заперечення (З') - чорний

Взаємні вибори і заперечення у соціоматриці обводяться кружечками.

По краях матриці відбувається відповідне підсумовування: кількості позитивних, негативних, взаємних виборів та заперечень.

Умовні позначення:

В – відданий вибір

—

В – отриманий вибір

В' – відданий передбачений вибір

В» – віддане виправдане передбачення з вибору
 ‘В - отриманий передбачений вибір
 «В – отримане виправдане передбачення з вибору
 =

В - взаємний вибір
 3 – віддане заперечення
 3 – отримане заперечення
 3’ – віддане передбачене заперечення
 3» – віддане виправдане передбачення із заперечення
 ‘3 – отримане передбачене заперечення
 «3 – отримане виправдане передбачення із заперечення
 =

3 – взаємне заперечення

Незаповнена головна соціоматриця (для 10 осіб) має такий вигляд (див. табл. 3):

Таблиця 3

Незаповнена невпорядкована соціоматриця

Прізвище	№	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	В	$\overline{\text{В}}$	В’	В»	3	$\overline{\text{3}}$	3’	3»
	1																		
	2																		
	3																		
	4																		
	5																		
	6																		
	7																		
	8																		
	9																		
	10																		
	$\overline{\text{В}}$																		
	$\overline{\overline{\text{В}}}$																		
	‘В																		
	«В																		
	$\overline{\text{3}}$																		
	$\overline{\overline{\text{3}}}$																		
	‘3																		
	«3																		

Порядок складання впорядкованої матриці: із невпорядкованої матриці вибирають будь-яке число, яке має взаємний вибір. Його порядковий номер і прізвище заносять у 1-й рядок матриці. Цей же номер проставляють у першій

Незаповнена упорядкована соціоматриця (матриця первинних груп) має такий вигляд (див. табл. 4):

Незаповнена упорядкована соціоматриця

[illegible]

СОЦІОГРАМА – спеціальний графік, малюнок, діаграма, що зображає цілісну картину взаємовідносин, взаємних і односторонніх виборів та відхилень, зроблених у ході дослідження, проведеного за допомогою соціометричної методики.

Соціограма-мішень – сукупність концентричних кіл, всередині яких розміщуються умовні позначення членів досліджуваної групи відповідно до числа отриманих виборів.

Персональні соціометричні індекси

Індекс соціометричного статусу особистості визначає неформального лідера групи:

$$C_I = \frac{\bar{B} + \bar{3}}{N - 1}$$

Індекс позитивного соціометричного статусу особистості визначає позитивного неформального лідера групи:

$$C_I^+ = \frac{\bar{B}}{N-1}$$

Індекс негативного соціометричного статусу особистості визначає негативного неформального лідера групи:

$$C_I^- = \frac{\bar{3}}{N - 1}$$

Індекс соціометричної експансії характеризує тип та інтенсивність групової взаємодії:

$$E_j = \frac{B + 3}{N - 1}$$

Індекс позитивної соціометричної експансії характеризує бажання членів групи співпрацювати один з одним:

$$E_j^+ = \frac{B}{N - 1}$$

Індекс негативної соціометричної експансії характеризує небажання членів групи співпрацювати один з одним:

$$E_j^- = \frac{3}{N - 1}$$

Індекс соціометричної конформності визначає, наскільки та чи інша особа враховує думку групи:

$$X_I = \frac{B' + 3'}{N - 1}$$

Індекс позитивної соціометричної конформності визначає бажання члена групи враховувати думку групи:

$$X_I^+ = \frac{B'}{N - 1}$$

Індекс негативної соціометричної конформності визначає небажання члена групи враховувати думку групи:

$$X_I^- = \frac{3'}{N - 1}$$

Індекс обсягу взаємодії вказує на стосунки між обраними та обираючими:

$$V_j = \frac{(\bar{B} + \bar{3}) + (B + 3)}{N - 1}$$

Індекс величини самооцінки вказує на те, наскільки цінує себе особистість у групі:

$$M_j = \frac{'B + '3}{N - 1}$$

Індекс адекватності самооцінки визначає, наскільки адекватно кожен член групи усвідомлює своє становище у групі:

$$W_j = \frac{''B + ''3}{'B + '3}$$

Групові соціометричні індекси

Індекс групової згуртованості визначає, наскільки згуртованою є група:

$$G_I = \frac{\sum \bar{B}}{\frac{1}{2} N(N-1)}$$

Індекс групової експансії вказує на широту спілкування між членами групи:

$$E_N = \frac{\sum B + \sum 3}{N}$$

Індекс позитивної групової експансії характеризує інтенсивність позитивної взаємодії між членами групи:

$$E_N^+ = \frac{\sum B}{N}$$

Індекс негативної групової експансії характеризує інтенсивність негативної взаємодії між членами групи:

$$E_N^- = \frac{\sum 3}{N}$$

Індекс групової інтеграції показує, наскільки інтегрованою є група залежно від кількості осіб із нульовим статусом (N_0 – кількість осіб без виборів і заперечень):

$$I_N = 1 - \frac{N_0}{N-1}$$

Індекс соціометричної когерентності визначає, наскільки люди сприймають інших членів групи як елементи єдиної групової структури:

$$K = \frac{\sum \bar{B} + \sum \bar{3}}{N(N-1)}$$

Індекс позитивної соціометричної когерентності вказує, наскільки люди схильні сприймати позитивно інших членів групи:

$$K^+ = \frac{\sum \bar{B}}{N(N-1)}$$

Індекс негативної соціометричної когерентності вказує, наскільки люди схильні сприймати негативно інших членів групи:

$$K^- = \frac{\sum \bar{3}}{N(N-1)}$$

Індекс конфліктності вказує на рівень конфліктності між членами групи:

$$V_N = \frac{\sum \bar{\bar{3}}}{N(N-1)}$$

Індекс референтності показує тісноту зв'язків між елементами ядра групи:

$$V = \frac{\sum \bar{\bar{B}}}{\sum \bar{B}}$$

Індекс групової стійкості показує, наскільки група є стійкою в плані збереження своєї структури:

$$S_N = \frac{1}{\sum \bar{3}}$$

Важливо!

Усі негативні соціометричні індекси вносяться у матрицю індексів та використовуються для подальших розрахунків як взаємні величини.

Усі групові соціометричні індекси подають як відсотки.

Лабораторна робота № 14-15

Тема: ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖОСОБИСТІСНИХ СТОСУНКІВ У ГРУПІ ЗА ДОПОМОГОЮ АУТОСОЦІОМЕТРІЇ ТА РЕФЕРЕНТОМЕТРІЇ

Мета заняття: засвоєння студентами масиву практичних знань і умінь, котрі стосуються проведення аутосоціометричного й референтометричного обстеження та обробки його результатів.

Теоретична довідка:

АУТОСОЦІОМЕТРІЯ - метод вивчення взаємовідносин та їх усвідомлення, при яких досліджувані самі “вимірюють” взаємні стосунки членів групи один до одного і до себе особисто. В ході виконання цієї методики досліджувані мають можливість:

- передбачати становище всіх членів групи у системі міжособистісних взаємовідносин;

- визначити своє становище у системі міжособистісних відносин;

- визначити своє ставлення до членів групи;

- виявити їхнє ставлення до себе.

Процедура дослідження: Може відбуватися за допомогою незаповненої соціограми (А) чи незаповненої соціоматриці (Б).

А) Інструкція: Розмістіть усіх своїх одногрупників згідно зі становищем, яке вони, на вашу думку, займають. Не бійтеся помилитися. Йдеться саме про вашу думку, а вона може бути суб'єктивною. Місце на соціограмі залежить від того, наскільки цій людині симпатизують її партнери зі спілкування і взаємодії. При цьому якщо людині симпатизує абсолютна більшість групи, то відповідний її прізвищу порядковий номер вписується у центральне коло; якщо людині симпатизує багато одногрупників — її порядковий номер у списку фіксується на другій від центру орбіті; якщо людині симпатизують лише деякі члени групи, то її номер розміщується на третій орбіті; якщо людина нікому в групі не симпатична -- її місце на четвертій, зовнішній орбіті соціограми.

Не забудьте поставити свій номер у відповідну точку схеми. Після цього поєднайте номери, що означають одногрупників, взаємовідносини яких ви знаєте, відповідними лініями: пряма лінія між номерами означає, що люди симпатизують один одному, лінія зі стрілкою – симпатія без взаємності, штрихова лінія – взаємну антипатію, штрихова зі стрілкою – антипатія без взаємності.

Не забудьте позначити своє ставлення до одногрупників і їхнє ставлення до вас.

Молодшим школярам можна запропонувати кольорову соціограму: центральне коло – червоне, друге – зелене, потім – жовте і сіре.

У вступному слові варто зробити акцент на важливості соціально-психологічної спостережливості. Наприклад: “Для того, щоб міжособистісні стосунки були хорошими, необхідно навчитися їх правильно оцінювати, розуміти своє ставлення до товаришів, а їхнє – до вас. Завдання показує, наскільки добре ви розбираєтесь у стосунках і тренує цю здатність». Зробити наголос на конфіденційності результатів.

Б) Інструкція: Перед вами список групи, що нагадує таблицю спортивних змагань. Позначте знаком «+» своє позитивне ставлення до одноклубників, а знаком «-» – негативне. Знак необхідно поставити на перехресті горизонтальної лінії клітинок вашого номера з вертикальними лініями номерів тих людей, яких ви обираєте. Далі слід заповнити таблицю за всіх одноклубників. Для цього вам потрібно уявити собі, кого, на вашу думку, виберуть інші. Їх передбачені вибори слід позначити так само, як ви позначили свій вибір – на перехресті горизонтальної лінії того, хто вибирає, і вертикальної того, кого вибирають. За кожного одноклубника ви робите 3 вибори.

Отже, в інструкції вказуються:

- критерій соціометричного вибору;
- ставити знак «+» для позначення вибору;
- ставити знак «-» для позначення заперечення;
- заповнити таблицю за кожного з членів групи (уявити, як би він це зробив);
- у кожній горизонтальній лінії має стояти не більше ніж 3 «+» і 3 «-».

Як результат ми отримуємо уявлення про аутосоціометричний статус кожного досліджуваного, що є більш достовірним, ніж простий соціометричний статус. Якщо при звичайній соціометричній процедурі кожен висловлює ставлення лише до частини членів групи, то тут відбувається ранжування всіх членів групи. З'являється можливість під час підрахунку персонального статусу кожної людини врахувати думку про нього всіх інших членів групи.

Обробка даних та інтерпретація результатів. Кожній орбіті соціограми приписується певне кількісне значення:

- центральне коло – 4 бали;
- друге коло – 3 бали;
- третє коло – 2 бали;
- четверте коло – 1 бал.

Далі підраховується число членів групи, які помістили цього індивіда на відповідній орбіті (дається йому певна кількість балів), і цей результат ділиться на кількість досліджуваних, що відреагували на індивіда (як правило, N-1).

Персональний соціометричний статус визначається за формулою:

$$S_i = \frac{4n + 3n_2 + 2n_3 + 1n_4}{N - 1}$$

де n – число членів групи, що помістили певну людину на відповідну (1-шу, 2-гу, 3-тю, 4-ту) орбіту,

N — число членів групи, що взяли участь в експерименті.

Аналіз даних за шкалою статусів:

I - 4—3,5 (найбільш високий);

II - 3,5—2,5;

III - 2,5—1,5;

IV - 1,5—1.

Персональний уявний (рефлексивний статус) проставляється у таблиці на основі самовизначення досліджуваних: учневі, який поставив свій номер у центральне коло, приписується I статусна категорія, у друге - II, в третє і четверте кола – відповідно III і IV статусні категорії.

Визначення соціометричних установок. Соціометрична установка – це тенденція приписувати більшості членів групи певний соціометричний статус.

У ситуації аутосоціометричного експерименту досліджуваний за своїм вибором може приписати кожному зі своїх товаришів по групі будь-який з 4-х соціометричних статусів - від вищого I до нижчого IV. Теоретично він має можливість приписати усім найвищий чи найнижчий статуси. Практично таких крайнощів не буває. Досліджуваний рангує однокласників відповідно до своїх уявлень про їхнє реальне становище у групі. При цьому може виявитися: 1) тенденція приписувати більшості своїх товаришів високий статус (розміщувати їхні символічні позначки у центральному і другому колах соціограми); 2) тенденція приписувати товаришам по групі низький статус (розташовувати їх у третьому і четвертому колах соціограми); 3) жодна з цих тенденцій може не проявитися (в I і II категоріях стільки ж номерів, скільки в III і IV): високі і низькі статуси приписуються однакової кількості членів групи.

Якщо учень приписує більшості товаришів по групі високий соціометричний статус (більше 50% розміщено в першому і другому колах соціограми), за ним закріплюється центрострімка соціометрична установка; учням, яких більшість товаришів по групі відносять до низьких статусних категорій (більше 50 % розміщено в третьому і четвертому колах соціограми), приписується центробіжна соціометрична установка; ті, хто порівну розподіляє своїх товаришів по групі і I-II і III-IV статусні категорії, можуть бути віднесені до нейтральної соціометричної установки.

Коефіцієнт усвідомлення стосунків у групі:

$$КУС = \frac{\text{Число вгаданих виборів}}{\text{загальне число передбачень}}$$

Коефіцієнт усвідомлення статусної структури:

$$КУСС = \frac{\text{Число правильно вгаданих статусів}}{\text{число членів групи}} \times 100\%$$

Чим більше значення коефіцієнта, тим краще особа усвідомлює стосунки в групі. Менше значення свідчить про нерозвинутість рефлексії стосовно внутрішньогрупових подій.

Теоретична довідка:

РЕФЕРЕНТОМЕТРИЯ – методика, що дає змогу діагностувати стан міжособистісних взаємин; виявити ступінь значущості кожного члена групи для

його товаришів по спільноті, виявити, з однієї сторони, тих, на чию думку в цій спільноті орієнтована більшість її членів, а з іншої – тих, чия позиція з того чи іншого питання всім байдужа.

РЕФЕРЕНТОМЕТРИЯ це вимір ціннісної значущості інших осіб.

РЕФЕРЕНТОМЕТРИЯ - відношення значущості, що пов'язує суб'єкта з іншою людиною чи групою людей. У психологічних дослідженнях було встановлено, що людина у своїй діяльності та поведінці орієнтується не лише на симпатії-антипатії до окремих людей, а й на колективні думки, цінності, співвідносить свої цілі, думки, оцінки з груповими. Це явище називають РЕФЕРЕНТНІСТЬ. Референтність розуміють як особливу якість особистості, що визначається мірою його значущості для іншої людини, групи людей. Об'єктом референтних відносин може бути людина, група, літературний герой. Референтність існує завжди у чиємусь сприйнятті та відображує зв'язки і стосунки суб'єктів, у ній зафіксована міра значущості певного суб'єкта чи групи для якоїсь певної особи.

На відміну від соціометрії, референтометрія дає змогу аналізувати більш глибинний шар міжособистісних стосунків, опосередкованих цілями, завданнями і змістом групової діяльності і міжособистісного спілкування, тобто явно ціннісними факторами.

Під час референтометрії неприпустимими є прямі запитання про те, хто з членів групи є найбільш значущим, оскільки деякі індивіди цього не усвідомлюють, а деякі не хочуть зізнаватися, що певною мірою залежать від думки, оцінки, ставлення якоїсь конкретної людини.

Процедура проведення включає два етапи:

- виявити думку членів групи з приводу значущої події або оцінити партнерів зі взаємодії (наприклад соціометрія). Вимоги: анонімність та висока значущість об'єкта оцінки;

- виявити осіб, позиція яких великою мірою цікавить досліджуваного, є для нього значимою.

РЕФЕРЕНТОМЕТРИЯ Є. В. ЩЕДРІ НА

Процедура референтометрії така: досліджуваним пропонується список групи та перелік якостей, за якими вони мають оцінити кожну особу в списку.

Таблиця 5

Бланк референтометричного дослідження за методом Є. В. Щедріна

№ з/п	Прізвище	Якості, що оцінюються			
		наполегливість	чесність	доброта	дружелюбність

Перелік якостей для оцінювання може бути іншим, містити ті якості, які відповідають дослідницькому завданню, наприклад контактність, ерудованість, вразливість.

Перед початком дослідження оголошується його мета: оцінити перераховані

якості однокласників (однокласників) за 5-бальною системою, де:

- 5– яскраво виражена якість;
- 4– радше виражена, ніж невиражена;
- 3 – радше невиражена, ніж виражена;
- 2 – невиражена;
- 1 – важко відповісти.

Після заповнення бланків усіма досліджуваними ставиться питання: чи згоден досліджуваний, щоб його бланк показали тим членам групи, які ним зацікавлені?

Далі дослідник просить кожного визначити тих людей (2– 3 особи), з бланками яких він хотів би ознайомитися насамперед, записати їх прізвища на звороті бланку.

Усі референтометричні вибори можуть фіксуватися у референтоматриці, яка нічим кардинально не відрізняється від соціоматриці. Крім матричної форми компонування матеріалу, може бути використана референтограма, що наочно демонструє ступінь взаємності референтометричних виборів і факт наявності чи відсутності більш-менш чітко окреслених підгруп у досліджуваній спільноті.

Результати референтометрії заносяться у референтоматрицю відповідно до того, в якому порядку називає досліджуваний прізвища референтних осіб під час відповіді на питання. В результаті підрахунків числа набраних балів (кожен вибір = 1бал) заповнюється останній рядок – сума набраних балів.

Рекомендована література та інтернет-ресурси

Обов'язкова література

1. Даценко О.А. Основи соціальної психології: навчально-методичний посібник. Режим доступу: <https://elibrary.kdpu.edu.ua/bitstream/123456789/3009/1/%d0%94%d0%b0%d1%86%d0%b5%d0%bd%d0%ba%d0%be%20%d0%9e %d0%bd%d0%b0%d0%b2%d1%87.%d0%bc%d0%b5%d1%82%d0%be%d0%b4.%d0%bf%d0%be%d1%81%d1%96%d0%b1%d0%bd..pdf>
2. Орбан-Лембрик Л. Е. Соціальна психологія [підручник]. У 2-х кн. Кн.1. Соціальна психологія особистості і спілкування. Режим доступу: https://westudents.com.ua/knigi/537-sotsalna-psihologiya-orban-lembrik-lb.html#google_vignette
3. Основи соціальної психології : підручник для закладів вищої освіти / П. П. Горностай, М. М. Слюсаревський, В. О. Татенко, Т. М. Титаренко, Н. В. Хазратова та ін. ; за ред. М. М. Слюсаревського. Київ : Талком, 2018. 580 с.
4. Соціальна психологія : навч. посіб. для здобувачів ступеня бакалавра / Н. Ю. Волянчук, Г. В. Ложкін, О. В. Винославська, І. О. Блохіна, М. О. Кононець, О. В. Москаленко, О. І. Боковець, Б. В. Андрійцев ; КПІ ім. Ігоря Сікорського. Київ. Режим доступу: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/14a82805-7b31-4866-8059-fc640a894488/content>
5. Соціальна психологія: тестові питання для самостійної підготовки здобувачів освіти / Тетяна Володимирівна Федотова. Луцьк : ПП Іванюк В.П. 2020. 70 с.
6. Сурякова М.В., Панфілова Г.Б., Склянська О.В. Соціальна психологія (з основами соціально-психологічного тренінгу): Навч. посібник [електронне видання]. Дніпро: Середняк Т. К., 2021. 150 с.

Додаткова література

1. Засекіна Л. В., Федотова Т. В. Соціальна зрілість як ресурсний фактор для зменшення моральної травми особистості в умовах тривалого травматичного стресу. Наукові перспективи. 2024. 2(44). 1307-1321. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2\(44\)-1307-1320](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-2(44)-1307-1320)
2. Кокун О. М. Діагностика професійної життєстійкості та психофізіологічної стійкості : методичні рекомендації. Київ : Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2024. 58 с.
3. Кокун О.М., Мороз В.М., Лозінська Н.С., Пішко І.О. Збірник психодіагностичних методик для професійно-психологічного відбору кандидатів на військову службу за контрактом у Збройних Силах України : метод. посіб. К. : Видавничий дім "Освіта України", ФОП Маслаков Руслан Олексійович, 2021. 74 с.
4. Методики дослідження психічного здоров'я та благополуччя персоналу організацій : психологічний практикум. Л. М. Карамушка, О. В. Креденцер, К. В. Терещенко, В. І. Лагодзінська, В. М. Івкін, О. С. Ковальчук ; за ред. Л. М. Карамушки. Київ : Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України, 2023. 76 с.

5. Кульчицька, А., Федотова, Т., & Кихтюк, О. Соціально-психологічні особливості дітей, постраждалих від сімейного насильства. Психологічні перспективи, 2024, 43, 120-131. <https://doi.org/10.29038/2227-1376-2024-43-kyl>
6. Федотова Т.В. Проблема переживання самотності особистістю в умовах військових дій (на прикладі емпіричного дослідження студентів-психологів). *Наукові перспективи (Серія «Державне управління», Серія «право». Серія «Економіка» Серія «Медицина», Серія «Педагогіка», Серія «Психологія»)*. Випуск №5(23). 2022. С. 551-563. [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5\(23\)-551-563](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2022-5(23)-551-563)
7. Федотова Т. В. Самоефективність в контексті вивчення симптомів моральної травми особистості під час війни. Габітус. 2023. Вип. 55. С. 191-196. DOI : <https://doi.org/10.32782/2663-5208.2023.55.34>
8. Yurii Boreiko, Tetiana Fedotova Covid-19 Pandemic as an Extreme Event: Effects, Reactions, Consequences. EUROPEAN JOURNAL OF TRANSFORMATION STUDIES. 2021. Vol.9, №2. P. 125-142.
9. Larysa Zasiiekina, Tetiana Pastryk, Mariia Kozihora, Tetiana Fedotova, Serhii Zasiiekin [Cognition, Emotions, and Language in Front-Line Healthcare Workers: Clinical and Ethical Implications for Assessment Measures](#). *PSYCHOLINGUISTICS*. 2021, 30(1). P. 8-25 (Індекс VofS) <https://doi.org/10.31470/2309-1797-2021-30-1-8-25>
10. Larysa Zasiiekina, Oleg Kokun, Mariia Kozihora, Tetiana Fedotova, Olena Zhuravlova, Martha Bojko A Concept Analysis of Moral Injury in Ukrainian National Guard Service Members' Narratives: A Clinical Case Study. *East European Journal of Psycholinguistics*. 2022, 9 (1). P. 296-314 (VofS) <https://doi.org/10.29038/eejpl.2022.9.1.zas>